

1

Metoda gradientów sprzężonych

Liniowy układ równań $Ax = b$

Macierz A jest symetryczna ($A^T = A$) i dodatnio określona
tj. $\forall x \in \mathbb{R}^n, x \neq 0$ zachodzi $x^T A x > 0$.

Zagadnienie wyznaczenia rozwiązania x_* ($Ax_* = b$)
jest równoważne zagadnieniu minimalizacji funkcji

$$Q(x) = \frac{1}{2} x^T A x - b^T x$$

Minimalizacja $Q(x)$ w wybranym kierunku p :

$$q(\alpha) := Q(x - \alpha p), \alpha \in \mathbb{R}; x, p \in \mathbb{R}^n$$

$$q(\alpha) = \frac{1}{2} p^T A p \cdot \alpha^2 - p^T (Ax - b) \cdot \alpha + \frac{1}{2} x^T (Ax - 2b)$$

$$q_{\min} = q(\alpha_{\min}), \text{ gdzie } \alpha_{\min} = \frac{p^T (Ax - b)}{p^T A p} = - \frac{p^T r}{p^T A p}$$

$$\text{gdzie } r = b - Ax.$$

Kierunki sprzężone: $\{p^0, p^1, \dots, p^{n-1}\}, n = \dim A$

$$(p^i)^T A p^j = \delta_{ij} = \begin{cases} 0, & i \neq j \\ \neq 0, & i = j \end{cases}$$

Uogólniona ortogonalność - dla macierzy symetrycznej i
dodatnio określonej forma dwuliniowa $(x, y)_A := x^T A y$
spełnia aksjomaty iloczynu skalarnego.

Twierdzenie 1: Niech A - symetryczna i dodatnio określona,
a $\{p^0, p^1, \dots, p^{n-1}\}$ ($n = \dim A$) są A -sprężone. Wówczas
sekwencja wektorów

$$x^{m+1} = x^m - \alpha_m p^m \quad (x^0 - \text{dowolne})$$

$$\text{gdzie } \alpha_m = - (p^m)^T r^m / (p^m)^T A p^m, \quad r^m = b - Ax^m$$

2

zbiega do wektora x_* (rozwiązania $Ax=b$) w co najwyżej n krokach.

Dowód:

Przemyślmy do pokazania, że wektor residualny $r^m = b - Ax^m$ jest ortogonalny do wszystkich wektorów p^j , $j=0,1,\dots,n-1$. Z definicji wektorów sprzężonych wynika jednak, że tworzą one układ liniowo niezależnych wektorów w liście równej normami przemiennej, czyli jej bazę. Wobec tego wektor r^m musi być wektorem zerowym! Tym samym $x^m \equiv x_*$.

Obliczmy:

$$\begin{aligned} (Ax^{m+1} - b)^T p^j &= (Ax^m - \alpha_m Ap^m - b)^T p^j = \\ &= (Ax^m - b)^T p^j - \alpha_m \underbrace{(p^m)^T}_{A^T} Ap^j \end{aligned}$$

Niech $j < m$. Wówczas $(p^m)^T Ap^j = 0$ (z założenia) i mamy:

$$(Ax^{m+1} - b)^T p^j = (Ax^m - b)^T p^j$$

Gdy $j = m$ mamy natomiast:

$$\begin{aligned} (Ax^{m+1} - b)^T p^m &= (Ax^m - b)^T p^m - \alpha_m \underbrace{(p^m)^T}_{\text{formuła dla } \alpha_m \dots} Ap^m = \\ &= -(r^m)^T p^m + (p^m)^T r^m = 0 \end{aligned}$$

Reasumując:

$$\begin{cases} (r^{m+1})^T p^j = (r^m)^T p^j \text{ dla } j=0,1,\dots,m-1 \\ (r^{m+1})^T p^m = 0 \end{cases}$$

Kładąc $m = n-1$ mamy natychmiast koniec, x_n :

$$(r^n)^T p^j = (r^{n-1})^T p^j = \dots = (r^1)^T p^j = 0$$

(3)

dla $j = 0, 1, \dots, n-1$. Zatem r^n jest ortogonalny do $p^0, p^1, \dots, p^{n-1}$ co dowodzi, że $r^n \equiv 0$.

Algorytm gradientów sprzężonych (CGM)

START: wybierz dowolny x^0 ; oblicz $r^0 = b - Ax^0$ i $(r^0)^T r^0$;
połóż $p^0 = r^0$.

Dla $k = 0, 1, 2, \dots$:

- 1) $\alpha_k = -(r^k)^T r^k / (p^k)^T A p^k$;
- 2) $x^{k+1} = x^k - \alpha_k p^k$;
- 3) $r^{k+1} = r^k + \alpha_k A p^k$;
- 4) Jeżeli $\|r^{k+1}\|_2^2 \equiv \sqrt{(r^{k+1})^T r^{k+1}} \leq \varepsilon$ to STOP;
- 5) $\beta_k = (r^{k+1})^T r^{k+1} / (r^k)^T r^k$;
- 6) $p^{k+1} = r^{k+1} + \beta_k p^k$;

Koniec.

- ε - mała liczba dodatnia określająca kryterium stopu
- formuła dla α_k jest inna niż „standardowa”, ale pokazujemy że jest jej równoważna.
- w praktycznej implementacji iloczyn $A p^k$ jest obliczany raz na każdą iterację

Dowodnimy poprawność podanego algorytmu, przede wszystkim fakt, że sekwencja $p^0, p^1, \dots$ to wektory A -sprężone.

Dowód przeprowadzimy dla algorytmu w nieco zmodyfikowanej postaci, a mianowicie:

- w kroku (1) użyjemy formuły $\alpha_k = -(r^k)^T p^k / (p^k)^T A p^k$ (1')

(4)

- w kroku (5) zastosujemy formułę

$$(5') \quad \beta_k = - (p^k)^T A r^{k+1} / (p^k)^T A p^k$$

Na koniec pokażemy równoważność odpowiednich formuł.

Twierdzenie 2: Wektory p^k , $k=0,1,2,\dots$ generowane w algorytmie CGM spełniają w-mli

$$(p^k)^T A p^j = 0$$

dla $0 \leq j < k$, $k=1,2,\dots,n-1$, oraz $p^k \neq 0$ chyba, że $x^k \equiv x_*$. Podobnie, $(r^k)^T r^j = 0$ dla $0 \leq j < k$, $k=1,2,\dots,n-1$.

Dowód:

Obliczamy:

$$\begin{aligned} (p^j)^T r^{j+1} &\stackrel{(3)}{=} (p^j)^T (r^j + \alpha_j A p^j) = (p^j)^T r^j + \alpha_j (p^j)^T A p^j = \\ &\stackrel{(1')}{=} (p^j)^T r^j - \frac{(p^j)^T r^j}{(p^j)^T A p^j} (p^j)^T A p^j = 0, \quad j=0,1,2,\dots \quad (*) \end{aligned}$$

$$(p^j)^T A p^{j+1} \stackrel{(5')}{=} (p^j)^T A (r^{j+1} + \beta_j p^j) = (p^j)^T A r^{j+1} +$$

$$+ \beta_j (p^j)^T A p^j = (p^j)^T A r^{j+1} - \frac{(p^j)^T A r^{j+1}}{(p^j)^T A p^j} (p^j)^T A p^j = 0 \quad (**)$$

Dalej przeprowadimy rozumowanie indukcyjne. Założymy zatem, że sformułowane w tezie twierdzenia warunki ortogonalności są spełnione dla pewnego $k < n-1$. Pokażemy (wykorzystując $(*)$ i $(**)$), że zachodzą one również dla $k+1$.

⑤

Dla $k=1$ mamy na podstawie (*):

$$(r^0, r^1) = (p^0, r^1) = 0$$

a na podstawie (**) $(p^0)^T A p^1 = 0$.

Niech teraz $j < k$. Wówczas:

Wtedy teraz $j \leq k$. Wówczas:

$$(r_j)^T r^{k+1} \underset{\textcircled{3}}{=} (r_j)^T (r^k + \alpha_k A p^k) = (r_j)^T r^k + \alpha_k \overbrace{(r_j)^T A p^k}^{(p^k)^T A r_j} =$$

$$\stackrel{\textcircled{6}}{=} (r^j)^T r^k + \alpha_k (p^k)^T A (p^j - \beta_{j-1} p^{j-1}) =$$

$$= \underbrace{(r^j)^T r^k}_{\uparrow} + \alpha_k \underbrace{(p^k)^T A p^j}_{\uparrow} - \alpha_k \beta_{j-1} \underbrace{(p^k)^T A p^{j-1}}_{\uparrow}$$

$L \equiv 0$ na mocy założenia indukcyjnego!

Podobnie, dla $j=k$ mamy:

$$\textcircled{6} \quad (r^k)^T r^{k+1} = (p^k - \beta_{k-1} p^{k-1})^T r^{k+1} = \underbrace{(p^k)^T r^{k+1}}_{L \equiv 0 \text{ to } (*)} -$$

$$\begin{aligned} -\beta_{k-1} (p^{k-1})^T r^{k+1} &= -\beta_{k-1} (p^{k-1})^T (r^k + \alpha_k A p^k) = \\ &\quad \uparrow \\ &\quad \textcircled{3} \end{aligned}$$

$$= -\beta_{k-1} \underbrace{(p^{k-1})^T r^k}_{\hookrightarrow \equiv 0 \text{ by } (*)} - \beta_{k-1} \alpha_k \underbrace{(p^{k-1})^T A p^k}_{\hookrightarrow \equiv 0 \text{ by } (**)} = 0$$

Trym samym udowodniliśmy prawdziwość 2-giej części
tezy Twierdzenia 2 dla $k+1$.

⑥

Dalej: dla $j < k$ mamy

$$(p^j)^T A p^{k+1} \stackrel{\text{⑥}}{=} (p^j)^T A (r^{k+1} + \beta_k p^k) = (p^j)^T A r^{k+1} +$$

$$+ \beta_k \underbrace{(p^j)^T A p^k}_{\substack{\hookrightarrow \equiv 0 \text{ z} \\ \text{założenia indukcyjnego}}} = (p^j)^T A r^{k+1} \stackrel{\substack{\uparrow \\ A=A^T}}{=} (r^{k+1})^T A p^j =$$

$$\stackrel{\text{③}}{=} \frac{1}{\alpha_j} (r^{k+1})^T (r^{j+1} - r^j) = \frac{1}{\alpha_j} \underbrace{(r^{j+1})^T r^{k+1}}_{L=0} - \frac{1}{\alpha_j} \underbrace{(r^j)^T r^{k+1}}_{0 \Leftarrow} = 0$$

dopiero co udowodniliśmy!

Powyższy rachunek jest poprawny tylko, gdy $\alpha_j \neq 0$ - do czego jeszcze wrócimy. Analogiczna równość dla $j=k$ czyli $(p^k)^T A p^{k+1} = 0$ to po prostu równość (**).

Tym samym udowodniliśmy prawdziwość 1-szej części tezy TWIERDZENIA 2 dla $k+1$.

Udowodnimy teraz, że wektory p^k porostają niezerowe tak długo, jak ściśle rozwiązanie nie jest znalezione. Założymy, że dla pewnego $m < n$, wektor $p^m \equiv 0$. Wówczas z formuły w punkcie ⑥ algorytmu CGM wynika, że:

$$\begin{aligned} 0 &= (p^m)^T p^m \stackrel{\text{⑥}}{=} (r^m + \beta_{m-1} p^{m-1})^T (r^m + \beta_{m-1} p^{m-1}) = \\ &= (r^m)^T r^m + 2\beta_{m-1} \underbrace{(r^m)^T p^{m-1}}_{L=0 \text{ bo (*)}} + \beta_{m-1}^2 (p^{m-1})^T p^{m-1} \geq (r^m)^T r^m \end{aligned}$$

Stąd $r^m = b - A x^m = 0 \Rightarrow x^m \equiv x_*$. Z drugiej strony, tak długo jak $r^m \neq 0$ mamy $\|p^m\|_2^2 \geq \|r^m\|_2^2$ więc oczywiście $p^m \neq 0$!

(7)

Wróćmy do kwestii warunku $\alpha_j \neq 0$. Mamy

$$\begin{aligned} (r^j)^T p^j &= (r^j)^T (r^j + \beta_{j-1} p^{j-1}) = (r^j)^T r^j + \\ &+ \beta_{j-1} \underbrace{(r^j)^T p^{j-1}}_{(p^{j-1})^T r^j = 0 \text{ bo } (*)} = (r^j)^T r^j \quad (***) \\ (p^{j-1})^T r^j &= 0 \text{ bo } (*) \end{aligned}$$

Dlatego równoważną (i foltywnie stosowaną w praktyce) formułą dla α_j jest

$$\alpha_j = -(r^j)^T r^j / (p^j)^T A p^j$$

Jeśli zatem $\alpha_j = 0$ to $r^j \equiv 0$ i $x^j \equiv x_*$, tj. proces iteracyjny zatrzymał się de facto w poprzedniej iteracji!

KONIEC DOWODU

Pokażemy jeszcze, że każdy β_k można obliczyć jako stosunek kwadratów norm kolejnych wektorów residualnych (formuła (5) w oryginalnym sformułowaniu CGM).

Otóż mamy

$$\begin{aligned} (r^{k+1})^T p^{k+1} &= (r^k + \alpha_k A p^k)^T p^{k+1} \stackrel{(**)}{=} (r^k)^T p^{k+1} = \\ &= (r^k)^T (r^{k+1} + \beta_k p^k) = \underbrace{(r^k)^T r^{k+1}}_{L \equiv 0} + \beta_k (r^k)^T p^k \end{aligned}$$

Zatem:

$$\beta_k = \frac{(r^{k+1})^T p^{k+1}}{(r^k)^T p^k} \stackrel{(***)}{=} \frac{(r^{k+1})^T r^{k+1}}{(r^k)^T r^k} \equiv \frac{\|r^{k+1}\|_2^2}{\|r^k\|_2^2}$$

8

Zbiorność metody gradientów sprzężonych

① Zdefiniujemy dla $k=0, 1, 2, \dots, n-1$ podprzestrzenie w $\mathbb{R}^n$:

$$S_k = \{x^0\} \oplus \text{span}\{p^0, Ap^0, A^2p^0, \dots, A^k p^0\}$$

Elementy S_k to takie wektory w $\mathbb{R}^n$, które są sumami x^0 i dowolnych kombinacji liniowych wektorów $\{p^0, Ap^0, \dots, A^k p^0\}$.

Przestrzeń liniową $\text{span}\{p^0, Ap^0, \dots, A^k p^0\}$ nazywamy przestrzenią Kryłowa (wymiar $k+1$) dla wektora p^0 . Prowadzi się, że x^{k+1} w CGM minimalizuje w S_k normę:

$$\|x_* - x\|_A := \sqrt{(x_* - x)^T A (x_* - x)} \quad \text{tj.}$$

$$\|x_* - x^{k+1}\|_A = \min_{x \in S_k} \|x_* - x\|_A \quad (x_* - \text{dokładne rozwiązanie})$$

② Mają miejsce oszacowania

$$\|x_* - x^k\|_A \leq 2 a^k \xrightarrow{\text{potęga } a!} \|x_* - x^0\|_A \quad \text{i}$$

$$\|x_* - x^k\|_2 \leq 2\sqrt{\kappa} a^k \|x_* - x^0\|_A$$

gdzie $a = \frac{\sqrt{\kappa} - 1}{\sqrt{\kappa} + 1}$, $\kappa = \frac{\lambda_{\max}(A)}{\lambda_{\min}(A)}$ - wsp. uwarunkowania macierzy A .

Wniosek: gdy $\kappa \gg 1$, liczba a jest bliska jedności i zbieżność będzie powolna. Potrzebny jest zabieg zwany PRECONDITIONING!

③ Zachodzi ważne twierdzenie...

Twierdzenie 3: Jeżeli macierz A posiada m ($m \leq n$) różnych wartości własnych to metoda CGM daje (teoretycznie) ściśle rozwiązanie nie później niż po m iteracjach.

Dowody: np. w „Introduction to parallel and vector solution of linear systems” by James Ortega, Plenum Press, 1988.

9

Preconditioning (skalowanie, poprawa uwarunkowania)

Jeżeli macierz oryginalnego układu $AX=b$ jest źle uwarunkowana ($\kappa(A) \gg 1$) stosujemy preconditioning.

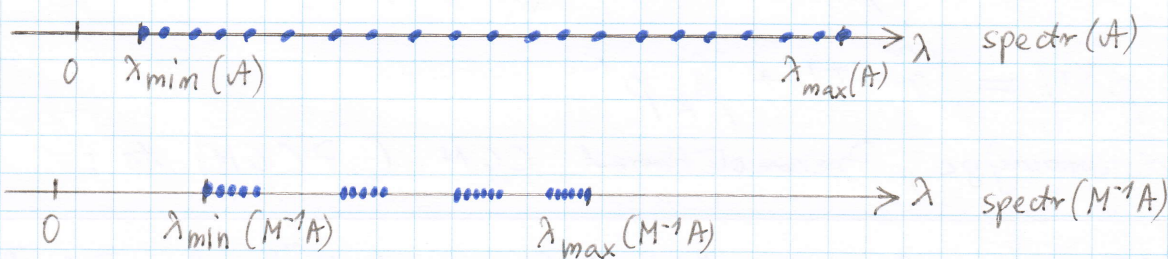
Formalnie, polega to na rozwiązaniu „zastępczego” układu postaci

$$M^{-1}AX = M^{-1}b$$

gdzie macierz M jest „podobna” do A , ale rozwiązanie układu z M jest dużo łatwiejsze niż układu z A .

„Podobna” do A oznacza - w idealnej sytuacji - dwie rzeczy:

- $\kappa(M^{-1}A) \ll \kappa(A)$
- widmo macierzy $M^{-1}A$ ma strukturę „wysepek” tj. wygląda jak „rozburzone” widmo macierzy o niewielkiej liczbie różnych wartości własnych, vide obrazek

Jak to działa w CGM?

Po pierwsze $M^{-1}A$ musi być nadal SPD. Zwykle M jest też SPD.

Zdefiniujemy zatem nowy iloczyn skalarny $(v, w)_M := v^T M w$

Wtedy

$$(M^{-1}A v, v)_M = v^T \underbrace{A^T}_{A} \underbrace{(M^{-1})^T}_{M^{-1}} M v = v^T A v > 0 \text{ dla } v \neq 0.$$

(10)

Okażuje się, że zmodyfikowany CGM można sformułować niemał jak oryginalny modulo dodatkowy krok... Mamy miałośc:

$$\tilde{r}^k := M^{-1}b - M^{-1}Ax^k = M^{-1}(b - Ax^k) = M^{-1}r^k$$

$$\Downarrow$$

$$M\tilde{r}^k = r^k$$

$$\tilde{\alpha}_k = (\tilde{r}^k, \tilde{r}^k)_M / (\underbrace{p^k, M^{-1}Ap^k}_M)_M = (\tilde{r}^k)_M \tilde{r}^k / (p^k)^T A p^k =$$

$$(p^k)^T M M^{-1} A p^k = (p^k)^T A p^k$$

$$= (\tilde{r}^k) r^k / (p^k)^T A p^k$$

$$x^{k+1} = x^k + \tilde{\alpha}_k p^k$$

$$\tilde{r}^{k+1} = \tilde{r}^k - \tilde{\alpha}_k M^{-1} A p^k \quad / \cdot M$$

$$\Downarrow$$

$$r^{k+1} = r^k - \tilde{\alpha}_k A p^k$$

$$\tilde{\beta}_k = \frac{(\tilde{r}^{k+1}, \tilde{r}^{k+1})_M}{(\tilde{r}^k, \tilde{r}^k)_M} = \frac{(\tilde{r}^{k+1})^T r^{k+1}}{(\tilde{r}^k)^T r^k}$$

$$p^{k+1} = \tilde{r}^{k+1} + \tilde{\beta}_k p^k.$$

Podsumowując, Preconditioned CGM (PCGM) to:

START: wybierz x^0 ; oblicz $r^0 = b - Ax^0$; rozwiąż $M\tilde{r}^0 = r^0$; połóż $p^0 = \tilde{r}^0$.

DLA $k=1, 2, \dots$:

- 1) $\tilde{\alpha}_k = -(\tilde{r}^k)^T r^k / (p^k)^T A p^k$;
- 2) $x^{k+1} = x^k + \tilde{\alpha}_k p^k$;
- 3) $r^{k+1} = r^k + \tilde{\alpha}_k A p^k$;
- 4) sprawdź kryterium zbieżności $\rightarrow$ jeśli spełnione to STOP
- 5) rozwiąż $M\tilde{r}^{k+1} = r^{k+1}$;
- 6) $\tilde{\beta}_k = (\tilde{r}^{k+1})^T r^{k+1} / (\tilde{r}^k)^T r^k$;
- 7) $p^{k+1} = \tilde{r}^{k+1} + \tilde{\beta}_k p^k$;

KONIEC.

Metody preconditioningu - niektóre pomysły

- 1) „Rozciąganie” układu $M\tilde{r} = r$ polega de facto na wykonaniu niewielkiej liczby (kilku) iteracji SSOR (symetryczna nadrelaksacja) zastosowanych do układu $A\tilde{r} = r$. Potrzebny jest „tuning” - im więcej iteracji tym szybciej zewrotny proces PCGM zbiega się w mniejszej liczbie iteracji, ale za to każda z nich trwa dłużej.
- 2) Stosujemy do macierzy A niepełną faktoryzację Choleskiego (fakt. Choleskiego to metoda rozkładu macierzy symetrycznej i dodatnio określonej na ilorzyrn postaci $A = LL^T$, gdzie L jest macierzą dolną trójkątną). „Niepełność” faktoryzacji polega na wyznaczeniu - zamiast dokładnej i - na ogół bardziej niż A upetnionej macierzy L - macierzy $\tilde{L}$ takiej, że:
  - $\tilde{L}\tilde{L}^T \approx A$
  - upetnionej macierzy $\tilde{L}$ jest takie same lub zbliżone do upetnienia macierzy A

W etapie preconditioningu roziszuujemy układ ($M = \tilde{L}\tilde{L}^T$)

$$\tilde{L}\tilde{L}^T\tilde{r} = r$$

czyli układ dwóch układów z macierzami trójkątnymi

$$\begin{aligned}\tilde{L}s &= r \Rightarrow s \\ \tilde{L}^T\tilde{r} &= s \Rightarrow \tilde{r}\end{aligned}$$

3) zastosowaniu aproksymacji A^{-1} otrzymanej metodą tzw. rozszczepienia regularnego. Polega ono na zapisaniu macierzy A w postaci:

$$A = P - Q = P(I - P^{-1}Q)$$

przy czym macierz P jest nonsingularna i taka, że promień spektralny $\rho(P^{-1}Q) < 1$.

Wtedy: $A^{-1} = (I - P^{-1}Q)^{-1}P^{-1} = \underbrace{[I + P^{-1}Q + (P^{-1}Q)^2 + \dots]}_{\text{macierzy "szereg geometryczny"}} P^{-1}$

Jako preconditioner można przyjąć

$$\tilde{r} = \underbrace{[P^{-1} + P^{-1}QP^{-1} + P^{-1}QP^{-1}QP^{-1}]}_{\text{3 pierwsze składniki rozwinięcia}} \cdot r$$

→ można obliczyć rekurencyjnie (jak?!) i "nie drogo" przy założeniu, że rozkładanie układu z macierzą P jest tanie (diagonalna, dolna/górna trójkątna itp.)

→ tak ... (ogólniej dla n składników rozwinięcia ...)

$$s = r$$

for $k = 1 : m-1$ do

1) solve $P\tilde{r} = s$;

2) $s = r + Q\tilde{r}$;

end;

solve $P\tilde{r} = s$;

(13)

Skalowana metoda gradientów sprzężonych (preconditioned conjugate gradient method - PCGM) - INACZEJ (after Ortega)

Originalny problem $Ax = b$ $\text{cond}(A) \gg 1$ - wolna zbieżność!

Przekształcamy...

$$CAx = Cb \quad \det C \neq 0$$

Wprowadzamy nowy wektor nieznanych $\hat{x}$ taki, że $C^T \hat{x} = x$

Mamy układ:

$$CAC^T \hat{x} = \hat{b}, \quad \hat{b} = Cb$$

Idealny preconditioner C : $CAC^T = I \Rightarrow A = C^{-1}C^{-T} = (C^T C)^{-1}$
czyli $C^T C = A^{-1}$ (np. $C = L^T$ - z rozkładu Choleskiego A^{-1})

Zdefiniujemy $M = (C^T C)^{-1}$. W przypadku idealnego preconditionera $M = A$! W praktyce C powinno być takie, żeby M było dobrą aproksymacją macierzy A .

Zapiszmy „zwykły” CGM dla układu $\hat{A}\hat{x} = \hat{b}$, $\hat{A} = CAC^T$

START: wybierz $\hat{x}^0$, oblicz $\hat{r}^0 = \hat{b} - \hat{A}\hat{x}^0$, położ $\hat{p}^0 = \hat{r}^0$

DLA $k = 0, 1, 2, \dots$:

$$\begin{aligned} \hat{\alpha}_k &= -(\hat{r}^k, \hat{r}^k) / (\hat{p}^k, \hat{A}\hat{p}^k) \\ \hat{x}^{k+1} &= \hat{x}^k + \hat{\alpha}_k \hat{p}^k \\ \hat{r}^{k+1} &= \hat{r}^k + \hat{\alpha}_k \hat{A}\hat{p}^k \rightarrow \text{sprawdź zbieżność} \\ \hat{\beta}_k &= (\hat{r}^{k+1}, \hat{r}^{k+1}) / (\hat{r}^k, \hat{r}^k) \\ \hat{p}^{k+1} &= \hat{r}^{k+1} + \hat{\beta}_k \hat{p}^k \end{aligned}$$

Pokażemy, jak przepisać ten algorytm w terminach oryginalnych danych.

Przeanalizujemy pierwszy krok algorytmu ($k=0$)

Na starcie mamy: $\hat{r}^0 = \hat{b} - \hat{A} \hat{x}^0 = Cb - CAC^T C^{-T} x^0 =$
 $= C(b - Ax^0) = Cr^0$

Mamy dalej $\hat{p}^0 = \hat{r}^0$. Zdefiniujmy $p^0 = C^T \hat{p}^0 \Rightarrow \hat{p}^0 = C^{-T} p^0$

Stąd:

$$(\hat{p}^0, \hat{A} \hat{p}^0) = (C^{-T} p^0)^T C A \underbrace{C^T C^{-T}}_I p^0 = (p^0)^T \underbrace{C^{-1} C}_I A p^0 =$$

$$= (p^0)^T A p^0$$

oraz. $(\hat{r}^0, \hat{r}^0) = (Cr^0)^T (Cr^0) = (r^0)^T C^T C r^0 =$
 $= (C^T C r^0)^T r^0$

Oznaczmy $\tilde{r}^0 = C^T C r^0$

Wówczas $\hat{\alpha}_0 = -(\tilde{r}^0, r^0) / (p^0, A p^0)$

Mnożymy wyrażenie dla $\hat{x}^1$ ($k=0$) przez C^T i odejmujemy

$$x^1 = x^0 - \hat{\alpha}_0 p^0$$

Wyrażenie dla $\hat{r}^1$ ($k=0$) mnożymy przez C^{-1} i odejmujemy

$$r^1 = r^0 + \hat{\alpha}_0 C^{-1} \underbrace{C A C^T}_{\hat{A}} \underbrace{\hat{p}^0}_{C^{-T} p^0} = r^0 + \hat{\alpha}_0 A p^0$$

Dalej, zauważmy, że:

$$(\hat{r}^i, \hat{r}^i) = (Cr^i)^T Cr^i = (\tilde{r}^i)^T r^i ; i=0,1$$

zatem:

$$\hat{\beta}_0 = (\tilde{r}^1, r^1) / (\tilde{r}^0, r^0)$$

Wreszcie mnożymy wyrażenie na $\hat{p}^1$ przez C^T i odejmujemy

$$p^1 = C^T C r^1 + \hat{\beta}_0 p^0 = \tilde{r}^1 + \hat{\beta}_0 p^0$$

Jak wiadac macierz C i C^T pojalnijsz sja wyksztumac w formie iloczynu $C^T C = M^{-1}$. Oznacza to, ze deleroc pojalnia sja mnozenie przez $C^T C$ musimy de facto rozuznac wktad liniowy z macierza M !

Orletyczna forma PCGM to:

START: wybierz x^0 ; potoz $r^0 = b - Ax^0$; rozuznij $M\tilde{r}^0 = r^0$;
potoz $p^0 = \tilde{r}^0$

DLA $k = 0, 1, 2, \dots$:

$$\alpha_k = -(\tilde{r}^k, r^k) / (p^k, Ap^k)$$

$$x^{k+1} = x^k - \alpha_k p^k$$

$$r^{k+1} = r^k + \alpha_k Ap^k \rightarrow \text{test zbieznosci}$$

$$M\tilde{r}^{k+1} = r^{k+1} \rightarrow \tilde{r}^{k+1} - \text{preconditioner!}$$

$$\beta_k = (\tilde{r}^{k+1}, r^{k+1}) / (\tilde{r}^k, r^k)$$

$$p^{k+1} = \tilde{r}^{k+1} + \beta_k p^k$$

Co to znaczy, ze macierz M aproksymuje macierz A ?

Sluono $\hat{A} = CAC^T$ to

$$C^T \hat{A} C^{-T} = C^T C \underbrace{A C^T C^{-T}}_I = M^{-1} A.$$

Zatem macierz $\hat{A} \sim M^{-1} A$ (podobna!), i

$$\text{cond}(\hat{A}) = \frac{\lambda_{\max}(M^{-1}A)}{\lambda_{\min}(M^{-1}A)}$$

Preconditioning metodą obciętych szeregów Neumanna

TW: Niech A - macierz nieosobliwa, $A = P - Q$ to taki rozkład, że macierz P jest nieosobliwa, a promień spektralny macierzy $P^{-1}Q$ jest mniejszy od jedności. Wówczas:

$$A^{-1} = \left(\sum_{k=0}^{\infty} \mathcal{U}^k \right) P^{-1}, \quad \mathcal{U} = P^{-1}Q$$

Rozważmy macierz:

$$M = P(I + \mathcal{U} + \mathcal{U}^2 + \dots + \mathcal{U}^{m-1})^{-1}$$

$$M^{-1} = (I + \mathcal{U} + \mathcal{U}^2 + \dots + \mathcal{U}^{m-1}) P^{-1}$$

które są przybliżeniami, odpowiednio, macierzy A i A^{-1}

Jako preconditioner możemy użyć macierzy M , czyli mamy

$$\tilde{r} = M^{-1}r = (I + \mathcal{U} + \mathcal{U}^2 + \dots + \mathcal{U}^{m-1}) P^{-1}r \quad (*)$$

Obliczenie $(*)$ może być obliczone następująco:

$$\begin{cases} r^0 = 0; \\ \text{dla } i = 0, 1, \dots, m-1 \\ \text{rozwiąż } Pr^{i+1} = Qr^i + r; \\ \text{położ } \tilde{r} = r^m; \end{cases}$$

W szczególności gdy $P = D$ a $Q = -(L+U)$, powyższy proces to po prostu m iteracji metody Jacobiego zastosowanej do układu $A\tilde{r} = r$. Stosując tę technikę preconditioningu wykonujemy wewnątrz każdej iteracji PCGM m iteracji metody Jacobiego przyjmując wyniki ostatniej iteracji jako $\tilde{r}^{k+1}$.

W roli preconditionera nie można użyć „zwykłej” metody GS lub SOR. Powód: implikowana tymi metodami macierz M nie jest symetryczna.

(ani dla $m=1$, ani $m>1$). Właściwą metodą jest natomiast SSOR (lub - w szczególności - SGS).

Zadachi umne tverdenie :

TW: Niech $A = P - Q$ bde macarz symetryczn i dodatnio okreilona, oraz niech P bde symetryczna i niesobliwa. Wówczas macarz $R = (I + \mathcal{H} + \mathcal{H}^2 + \dots + \mathcal{H}^{m-1})P^{-1}$, gdzie $\mathcal{H} = P^{-1}Q$ spetnia warunki:

- 1) jeżeli liuba m jst nieparzysta, to R jst dodatnio okreilona wtedy i tylko wtedy, gdy P jst dodatnio okreilona
- 2) jeżeli liuba m jst parzysta to macarz R jst dodatnio okreilona wtedy i tylko wtedy, gdy dodatnio okreilona jst macarz $P + Q$.

Dowód: J. Ortega: Introduction to Parallel and Vector Solution of Linear Systems, Plenum Press, NY 1988.

- Wniosek :
- preconditioner Jacobiego bde działat poprawnie dla nieparzystych wartosci m
  - preconditioner SSOR bde działat poprawnie dla dowolnej wartosci m .

W obu przypadkach P powinna byc dodatnio okreilona.

TW: Jeżeli macarz A jst SDO oraz $\omega \in (0, 2)$ to macarz R i M podchodzacy od metody SSOR sđ dodatnio okreilone dla dowolnego m .

$$\text{Ponieważ } M^{-1}A = (I + \mathcal{H} + \mathcal{H}^2 + \dots + \mathcal{H}^{m-1})P^{-1}(P - Q) = \\ = (I + \mathcal{H} + \mathcal{H}^2 + \dots + \mathcal{H}^{m-1})(I - \mathcal{H}) = I - \mathcal{H}^m$$

$$\text{to, } \text{cond}(\hat{A}) = \text{cond}(M^{-1}A) = \frac{\lambda_{\max}(M^{-1}A)}{\lambda_{\min}(M^{-1}A)} = \frac{1 - \lambda_1^m}{1 - \lambda_m^m}$$

gdzie $0 < \lambda_1 \leq \lambda_2 \leq \dots \leq \lambda_m$ to wartosci wne macierzy $\mathcal{H}$ (pamiętamy, że $\rho(\mathcal{H}) < 1$, w.c. w tym przypadku (SSOR) $\rho(\mathcal{H}) \in (0, 1)$)

Tw: Wiedzi A -macierz SDO i $0 < \omega < 2$. Wtedy

$\lambda_1 \leq \lambda_2 \leq \dots \leq \lambda_m$ - wartości własne macierzy $\hat{A}$ podlegającej od metody SSOR. Wówczas $\lambda_1 \geq 0$ i dla m -krotkowego preconditionera SSOR współczynnik uwarunkowania

$$\text{cond}(\hat{A}) = \frac{1 - \lambda_1^m}{1 - \lambda_m^m}$$

małyje monotoniornie ze wzrostem m .

Dowód: J. Ortega w monografii jak wyżej.

Uwaga: własność ta nie ma miejsca dla preconditionera Jacobi'ego.